GLOBAL JOURNAL OF CROSS-DISCIPLINARY INNOVATIONS
Multidisciplinary peer-reviewed scholarly journal
GJCDI
Vol. 1 | Issue 3
Year: 2026

Yangi O'zbekistonda gender tenglik siyosati va xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash masalalari

Usmonov Oyatulla Yoldoshali ogli
Meliqoziyev Hasanjon muhsinjon ogli
Fargona davlat texnika universituti

Annotatsiya. Mazkur maqolada Yangi O'zbekistonda gender tenglik siyosatining mazmun-mohiyati, uning huquqiy asoslari, institutsional mexanizmlari hamda xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan amaliy yo'nalishlar tahlil qilinadi. Tadqiqotda gender tenglik siyosati faqat huquqiy tenglik bilan cheklanmasdan, ta'lim, bandlik, tadbirkorlik, siyosiy ishtirok, ijtimoiy himoya va tazyiq hamda zo'ravonlikdan himoya qilish kabi kompleks sohalarda qaraladi. Maqolada Konstitutsiyaning yangi tahriri, xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risidagi qonun, tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish bo'yicha qonunchilik, 2030-yilgacha gender tenglik strategiyasi hamda xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlashga oid davlat dasturlari asosida erishilgan natijalar baholanadi. Shu bilan birga, hududlar kesimida imkoniyatlar notekisligi, an'anaviy stereotiplar, raqamli savodxonlikdagi tafovut, norasmiy bandlik va amaliy ijro intizomidagi ayrim kamchiliklar ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: gender tenglik, xotin-qizlar siyosati, ijtimoiy himoya, siyosiy ishtirok, bandlik, ta'lim, tadbirkorlik, huquqiy kafolatlar, Yangi O'zbekiston, ijtimoiy taraqqiyot.

Kirish

Yangi O'zbekiston taraqqiyot modelida inson qadri, huquq va erkinliklari ustuvor tamoyil sifatida e'tirof etilmoqda. Ushbu yondashuv jamiyatdagi barcha ijtimoiy guruhlar, xususan, xotin-qizlarning huquqiy maqomi, ijtimoiy faolligi va iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish masalasini davlat siyosatining muhim yo'nalishiga aylantirdi. Gender tenglik bugungi kunda faqat ayollar masalasi emas, balki barqaror rivojlanish, oilaviy farovonlik, inson kapitali sifati va demokratik boshqaruv samaradorligining muhim ko'rsatkichi sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekiston sharoitida gender tenglik siyosatining dolzarbligi bir necha omillar bilan belgilanadi. Birinchidan, jamiyatning modernizatsiyalashuvi va mehnat bozoridagi o'zgarishlar xotin-qizlarning ta'lim olishi, kasb egallashi va tadbirkorlik bilan shug'ullanishi uchun yangi ehtiyojlarni yuzaga chiqarmoqda. Ikkinchidan, oila institutini mustahkamlash, kambag'allikni qisqartirish va hududlarni kompleks rivojlantirish bo'yicha davlat dasturlarining samaradorligi xotin-qizlarning faol ishtirokisiz to'liq ta'minlanmaydi. Uchinchidan, ijtimoiy adolat va teng imkoniyatlar tamoyili Yangi

O'zbekistonning siyosiy-huquqiy qiyofasini belgilovchi asosiy mezonlardan biri bo'lib qolmoqda.

Shu nuqtai nazardan, gender tenglik siyosatini tahlil qilishda uning faqat deklarativ qoidalar doirasida emas, balki real amaliy natijalar, institutlar faoliyati, qo'llab-quvvatlash vositalari va mavjud muammolar bilan birgalikda o'rganilishi muhimdir. Mazkur maqolaning maqsadi Yangi O'zbekistonda gender tenglik siyosatining huquqiy, tashkiliy va ijtimoiy asoslarini yoritish, xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha olib borilayotgan ishlarning ahamiyatini ko'rsatish hamda tizimni takomillashtirishga doir ilmiy xulosalar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodlar

Gender masalalariga bag'ishlangan nazariy adabiyotlarda tenglik tushunchasi huquqiy tenglik, imkoniyatlar tengligi va natijalardagi nomutanosiblikni kamaytirish kabi bir-biri bilan bog'liq uch qatlamda talqin qilinadi. Sotsiologik yondashuvlar gender munosabatlarini jamiyatning institutsional tuzilmasi bilan, huquqiy yondashuvlar esa qonunchilik va davlat boshqaruvi mexanizmlari bilan bog'lab tahlil qiladi. Zamonaviy tadqiqotlarda xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash masalasi ta'lim, bandlik, reproduktiv salomatlik, siyosiy ishtirok, oiladagi mehnat taqsimoti va zo'ravonlikning oldini olish kabi ko'plab mezonlar asosida o'rganilmoqda.

Ushbu maqolada nazariy manba sifatida sotsiologiya, siyosatshunoslik, ma'naviyat va davlat boshqaruvi yo'nalishidagi kitoblar, shuningdek, O'zbekistonda gender tenglikni ta'minlashga oid normativ-huquqiy hujjatlar tahlil qilindi. Tadqiqotda tarixiylik, tizimlilik, qiyosiy tahlil, huquqiy tahlil, mantiqiy umumlashtirish va kontent-tahlil usullaridan foydalanildi. Huquqiy hujjatlar va dasturlar orqali davlat siyosatining institutsional evolyutsiyasi o'rganildi, nazariy adabiyotlar esa amaliy o'zgarishlarning mazmunini sharhlashga xizmat qildi.

Metodologik jihatdan maqola inson kapitali nazariyasi, inklyuziv taraqqiyot konsepsiyasi hamda ijtimoiy adolat tamoyillariga tayanadi. Shu asosda gender tenglik siyosati jamiyat taraqqiyotining yordamchi emas, balki asosiy omillaridan biri sifatida talqin qilindi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, unda mavjud huquqiy asoslar va amaliy mexanizmlar o'rtasidagi bog'liqlik ko'rsatilib, kelgusida siyosatni takomillashtirishga xizmat qiladigan tavsiyalar ishlab chiqildi.

Muhokama

Yangi O'zbekistonda gender tenglik siyosatining mustahkamlanishi, avvalo, huquqiy maydonning kengayishi bilan tavsiflanadi. Konstitutsiyaning yangi tahririda xotin-qizlar va erkaklarning teng huquqliligi hamda davlatning ularga jamiyat va davlat hayotining barcha sohalarida teng huquq va imkoniyat yaratish majburiyati alohida

mustahkamlangan. Mazkur konstitutsiyaviy norma gender tenglik siyosatini alohida ijtimoiy dastur darajasidan chiqarib, davlat qurilishining fundamental tamoyiliga aylantiradi. Uning amaliy ahamiyati shundaki, u keyingi qonunlar, strategiyalar va idoraviy dasturlar uchun normativ tayanch vazifasini bajaradi.

2019-yilda qabul qilingan 'Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida'gi qonun O'zbekistonda gender tenglik masalasini tizimli ravishda tartibga solgan asosiy hujjatlardan biridir. Mazkur qonunda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari, vakolatli organlarning vazifalari, gender-huquqiy ekspertiza, kamsitishni oldini olish hamda davlat xizmatida teng imkoniyatlarni ta'minlashning asosiy mexanizmlari belgilab berilgan. Shu bilan birga, xuddi shu yili qabul qilingan 'Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida'gi qonun himoya orderi, reabilitatsiya, profilaktika va jabrlangan shaxslar manfaatini tiklashga oid amaliy asoslarni yaratdi.

Keyingi bosqichda gender tenglik siyosati strategik rejalashtirish darajasiga ko'tarildi. 2030-yilgacha gender tenglik strategiyasining tasdiqlanishi ushbu yo'nalishda uzoq muddatli maqsadlar, mas'ul institutlar va ustuvor vazifalarni belgilab berdi. Strategiyada ta'lim, sog'liqni saqlash, bandlik, boshqaruv, huquqni muhofaza qilish, ijtimoiy himoya va statistik monitoring tizimlari bir-biri bilan bog'liq holda ko'rib chiqilgan. Bunday yondashuv gender tenglikni birgina ijtimoiy himoya masalasi emas, balki davlat boshqaruvi sifati, inson kapitali va barqaror rivojlanish bilan chambarchas bog'liq kompleks siyosat ekanini ko'rsatadi.

Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash masalasida institutsional mexanizmlar ham sezilarli darajada takomillashtirildi. Oila va xotin-qizlar tizimi qayta tashkil etilib, hududiy bo'g'inlar, mahalla darajasidagi manzilli ishlash mexanizmlari va 'Ayollar daftari' kabi instrumentlar orqali muammolarni aniqlash hamda ularga yechim topish amaliyoti kengaydi. Bu tizim ehtiyojmand, ishga muhtoj, kasbga o'qitilishi zarur yoki huquqiy ko'makka ehtiyoj sezayotgan xotin-qizlar bilan manzilli ishlash imkonini berdi. Natijada ijtimoiy himoya, kasb-hunar o'qitish, bandlikka ko'maklashish, imtiyozli kredit va subsidiya ajratish kabi choralar bir-biri bilan bog'langan holda amalga oshirila boshlandi.

Ta'lim sohasida xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash jamiyatning uzoq muddatli taraqqiyotiga xizmat qiladigan eng muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Oliy ta'lim bilan qamrovning kengayishi, qizlarning ilmiy faoliyatga jalb qilinishi, grantlar va kontrakt to'lovlarini qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, kasbiy tayyorgarlik va qayta tayyorlash dasturlari gender tenglikning amaliy ko'rinishidir. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot va xizmat ko'rsatish tarmoqlari rivojlanayotgan bir paytda qizlarning zamonaviy kasblarga yo'naltirilishi mehnat bozorida yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Ta'limiy qo'llab-quvvatlash nafaqat individual muvaffaqiyatga, balki oilaviy farovonlik va hududiy rivojlanishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Iqtisodiy faollikni oshirish borasida xotin-qizlar tadbirkorligini rag'batlantirish, kasbga o'qitish, mikromoliyalashtirish va o'zini o'zi band qilish mexanizmlarining kengayishi muhim o'rin tutadi. Kichik biznes va oilaviy tadbirkorlik sohalarida xotin-qizlarning ishtiroki ko'paygani sari ularning qaror qabul qilishdagi mavqei, iqtisodiy mustaqilligi va ijtimoiy himoyasi mustahkamlanadi. Bu esa gender tenglik siyosatining iqtisodiy tayanchini kuchaytiradi. Biroq mazkur yo'nalishda hududlar o'rtasidagi tafovut, bozor ko'nikmalarining yetishmasligi, marketing va raqamli savodxonlik masalalari kabi cheklovlar ham saqlanib qolmoqda.

Gender tenglik siyosatining muhim yo'nalishlaridan yana biri tazyiq va zo'ravonlikning oldini olishdir. So'nggi yillarda himoya orderi instituti, reabilitatsiya markazlari, ijtimoiy xizmatlar, psixologik va huquqiy yordam mexanizmlarining kengayishi ushbu yo'nalishdagi islohotlarni chuqurlashtirdi. Bu borada muammo faqat huquqbuzarlik sodir bo'lgandan keyingi javob choralari bilan emas, balki profilaktika, ma'rifat, huquqiy madaniyat va oiladagi sog'lom munosabatlar madaniyatini shakllantirish orqali hal etilishi kerak. Demak, gender siyosatining samaradorligi huquqni muhofaza qiluvchi organlar, ta'lim muassasalari, sog'liqni saqlash tizimi, mahalla va fuqarolik jamiyati institutlari hamkorligiga bog'liq.

Siyosiy va ijtimoiy hayotda xotin-qizlarning ishtirokini kengaytirish ham Yangi O'zbekistonning demokratik taraqqiyotiga bevosita ta'sir etadi. Davlat va jamoat boshqaruvida ayollar ulushining ortishi qarorlar qabul qilish jarayonining ijtimoiy sezgirligini kuchaytiradi. Ayniqsa, ta'lim, sog'liqni saqlash, mahalla ishlari, tadbirkorlik, huquqiy yordam va ijtimoiy xizmatlar sohasida ayollar yetakchiligi jamoatchilik bilan ishlash sifati va natijadorligini oshiradi. Shu sababli gender tenglik siyosati vakillik masalasi bilan cheklanmay, boshqaruv madaniyatining yangilanishi bilan ham uzviy bog'liq.

Shu bilan birga, mavjud muammolarni inkor etib bo'lmaydi. Ayrim hududlarda an'anaviy stereotiplar, mehnat bozoridagi kasbiy segregatsiya, norasmiy bandlikning yuqoriligi, uy mehnatining asosan ayollar zimmasida qolishi va raqamli imkoniyatlardan foydalanishdagi tafovutlar gender tenglikka salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Qonunchilikning mavjudligi har doim ham amaliy natijani avtomatik ravishda kafolatlamaydi. Shu bois normativ asoslarni samarali ijro bilan uyg'unlashtirish, gender statistikasini takomillashtirish va har bir hudud kesimida ehtiyojga mos yechimlar ishlab chiqish zarur.

Jadval. Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash siyosatining ustuvor yo'nalishlari

Yo'nalish	Asosiy mexanizm	Kutilayotgan natija
Huquqiy himoya	Konstitutsion kafolatlar, maxsus qonunlar, gender-huquqiy ekspertiza va himoya orderi tizimi	Kamsitish va zo'ravonlikning kamayishi, huquqiy himoya mexanizmlarining kuchayishi
Ta'lim va malaka	Grantlar, kasbga o'qitish, qayta tayyorlash, qizlarni zamonaviy kasblarga yo'naltirish	Bandlik imkoniyatlarining kengayishi, inson kapitali sifatining oshishi
Iqtisodiy qo'llab-quvvatlash	Imtiyozli kredit, subsidiya, tadbirkorlik dasturlari, oilaviy biznesni rag'batlantirish	Iqtisodiy mustaqillik va oilaviy daromadlarning ortishi
Ijtimoiy va institutsional yordam	Oila va xotin-qizlar tizimi, mahalla darajasidagi manzilli ish, ijtimoiy xizmatlar	Muammolarni erta aniqlash va manzilli yechimlar samaradorligining ortishi

Natijalar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Yangi O'zbekistonda gender tenglik siyosati alohida kampaniyalar yig'indisi emas, balki huquqiy, institutsional va ijtimoiy-iqtisodiy choralarni o'zaro bog'lagan yaxlit tizim sifatida shakllanmoqda. Konstitutsiyaviy normalar, maxsus qonunlar, 2030-yilgacha mo'ljallangan strategik maqsadlar va xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan idoralararo dasturlar ushbu tizimning asosiy tayanch nuqtalarini tashkil etadi.

Ikkinchi muhim natija shuki, xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash siyosati ijtimoiy himoya bilan cheklanib qolmay, ta'lim, bandlik, tadbirkorlik, siyosiy faollik va huquqiy himoya kabi sohalarni qamrab olgan ko'p tarmoqli yondashuvga aylangan. Bunday model jamiyatning turli qatlamlaridagi ehtiyojlarni qamrab olish imkonini beradi. Ayniqsa, manzilli yondashuv va hududiy ishlash mexanizmlari ehtiyojmand xotin-qizlar bilan individual asosda ishlashga sharoit yaratmoqda.

Uchinchi natija sifatida mavjud muammolar tizimning yanada takomillashtirilishini talab qilishi aniqlandi. Qonunchilik va dasturlar salmog'i oshgan bo'lsa-da, stereotiplar,

norasmiy bandlik, kasbiy tanlovdagi cheklovlar, hududiy tengsizlik va raqamli tafovut kabi omillar siyosatning real samaradorligiga to'siq bo'lib qolmoqda. Demak, kelgusida monitoring, baholash va amaliy ijro intizomini kuchaytirish gender tenglik siyosatining asosiy vazifalaridan biri bo'lib qoladi.

Xulosa

Yangi O'zbekistonda gender tenglik siyosati va xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash masalalari davlat taraqqiyotining muhim ustuvor yo'nalishiga aylandi. Mazkur siyosat huquqiy tenglikni kafolatlash bilan birga, xotin-qizlarning ta'lim olish, munosib mehnat qilish, tadbirkorlik bilan shug'ullanish, siyosiy va jamoat hayotida faol ishtirok etish, tazyiq hamda zo'ravonlikdan himoyalanish huquqlarini real mazmun bilan boyitmoqda.

Maqola tahlillari ko'rsatishicha, erishilgan yutuqlarni yanada mustahkamlash uchun uchta strategik yo'nalishga alohida e'tibor qaratish lozim. Birinchisi, gender madaniyatini yuksaltirish va stereotiplarni kamaytirish maqsadida uzluksiz ma'rifiy ishlarni kuchaytirishdir. Ikkinchisi, xotin-qizlarning iqtisodiy faolligi va raqamli kompetensiyalarini oshirishga qaratilgan ta'limiy-amaliy dasturlarni kengaytirishdir. Uchinchisi esa, hududlar kesimida ehtiyojlarni chuqur o'rganish asosida manzilli yordam, monitoring va baholash mexanizmlarini kuchaytirishdan iborat.

Shunday qilib, gender tenglik siyosati faqat bir ijtimoiy qatlam manfaatini ifodalovchi yo'nalish emas, balki butun jamiyat taraqqiyoti, oila barqarorligi, inson kapitali sifati va demokratik boshqaruv samaradorligini belgilovchi omildir. Xotin-qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish Yangi O'zbekistonning zamonaviy, adolatli va raqobatbardosh jamiyat sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. - Toshkent: O'zbekiston, 2021.
Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. - Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
Giddens A. Sotsiologiya. - Toshkent: Sharq, 2002.
BMT. Barqaror rivojlanish maqsadlari: 2030 kun tartibi. - Nyu-York, 2015.
O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahrir. - Toshkent, 2023.
O'zbekiston Respublikasining 'Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida'gi Qonuni. O'RQ-562, 2019-yil 2-sentabr.
O'zbekiston Respublikasining 'Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida'gi Qonuni. O'RQ-561, 2019-yil 2-sentabr.
O'zbekiston Respublikasida 2030-yilga qadar gender tenglikka erishish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida. Oliy Majlis Senati qarori, SQ-297-IV, 2021-yil 28-may.
Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. PF-87, 2022-yil 7-mart.
Oila va xotin-qizlar bilan ishlash, mahalla va nuroniylarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. PF-81, 2022-yil 1-mart.

Xotin-qizlarning tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash va bandligini ta'minlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. PQ-122, 2024-yil 7-mart.
O'zbekiston - 2030 strategiyasi va uni amalga oshirishga doir normativ-huquqiy hujjatlar to'plami. - Toshkent, 2023-2026.